DETENTIECENTRA

VOOR MIGRANTEN

Verslag 2021

JRS JESUIT REFUGEE SERVICE BELGIUM

Jesuit Refugee Service Belgium
Maurice Liétartstraat 31/9
1150 Brussel
België

Tel.: +32 2 738 08 18
Email: info@jrsbelgium.org

Dit verslag kan online worden geraadpleegd op:
www.jrsbelgium.org

Publicatie: november 2022
Redactie: Nicolas Wéry
Verantwoordelijke uitgever: Jörg Gebhard
Beeldmateriaal: Kristien Vliegen

Inhoudstafel

INLEIDING **5**

METHODOLOGIE **6**

ADMINISTRATIEVE DETENTIE IN BELGIË IN 2021 ..... **7**

OVERZICHT VAN DE DETENTIE PER CENTRUM 9

VERMINDERDE REËLE CAPACITEIT IN 2021 9

ADMINISTRATIEVE DETENTIE TIJDENS COVID-19 10

EEN BELEID MET BEDENKELIJKE DOELMATIGHEID 12

ALBANIË: EEN GELIEFDE BESTEMMING OM DE CIJFERS OP TE KRIKKEN 13

DE ADMINISTRATIEVE DETENTIECENTRA **14**

CARICOLE 15

BRUGGE 19

MERKSPLAS 23

DE CENTRA VOOR GEZINNEN 27

Ieder mens heeft fundamenteel recht op vrijheid. JRS Belgium wil samen met zijn partners van de Move-coalitie samenwerken en krachten bundelen om een einde te maken aan de detentie van mensen om migratieredenen. Om verwarring te vermijden met de open opvangcentra voor verzoekers om internationale bescherming (ook "open centra" genoemd) wordt aan de term "(administratieve) detentiecentrum voor migranten" de voorkeur gegeven over die van "gesloten centrum". Met deze terminologische keuze wordt ook de nadruk gelegd op de harde realiteit van administratieve detentie. Wij willen bovendien al de vormen van detentie om migratieredenen omvatten zoals de terugkeerwoningen (of "FITT-woningen") die we "administratieve detentiecentra voor gezinnen" noemen.

Inleiding
Een nieuw jaarverslag

Sinds 2001 begeleidt, dient en verdedigt JRS Belgium vreemdelingen in de administratieve detentiecentra. Toen de centra om gezinnen met kinderen op te sluiten werden geopend in 2008, zorgde JRS eveneens voor de aanwezigheid van het middenveld. Tot op heden zijn we de enige organisatie die deze detentiecentra voor gezinnen systematisch bezoekt. Op basis van die ervaring getuigen we van de werkelijke reële toestand in de detentiecentra: dat is het doel van dit nieuwe jaarverslag.

Net als 2020 werd het jaar 2021 gekenmerkt door de COVID-19 pandemie. De capaciteit van de detentiecentra bleef gehalveerd om onderlinge afstand mogelijk te maken en het bezoekrecht bleef ook beperkt, wat zijn weerslag had op ons werk. De pandemie heeft ook de aandacht gevestigd op de ongerijmdheid van detentie: dit dwangmiddel om een vreemdeling uit het land te verwijderen werd vaak gehandhaafd ondanks het feit dat terugkeer niet mogelijk was omdat het land in kwestie zijn luchtruim preventief had gesloten.

De andere belangrijke gebeurtenis in 2021 inzake migratie was de regimewissel die Afghanistan in augustus onderging. De onzekerheden die de gebeurtenis met zich meebracht, riepen op tot voorzichtigheid. Was het billijk iemand naar dat land terug te sturen zolang de bedoelingen van de Taliban onduidelijk bleven? Het antwoord op die vraag werd zeer bemoeilijkt door praktische overwegingen: doordat er geen vluchten meer konden landen in Kaboel, werd het in de praktijk onmogelijk nog iemand daarnaar uit te wijzen. De situatie van Afghanen zonder verblijf in België is echter moeilijk gebleven. Volgende verzoeken om internationale bescherming werden voor de rest van 2021 bevroren waardoor ze "onverwijderbaar" werden. Het werd voor hen onmogelijk om papieren te krijgen in België, wat een risico op detentie met zich meebracht, maar tegelijkertijd ook om terug te keren naar Afghanistan.

2021 was ook het jaar waarin de nieuwe Belgische regering haar beloofde beleid dat "rekening houdt met mensenrechten" moest uitvoeren. Men kan enkel vaststellen dat het merendeel van de aangekondigde projecten in ontwerpstadium bleven doordat het beleid werd verlamd door verscheidene crisissen, zoals de val van Kaboel, de hongerstaking van migranten zonder papieren en het tekort aan opvangplaatsen voor asielzoekers. Deze crisissen boden gelegenheid om inhoud te geven aan een humaan beleid dat rekening houdt met de mensenrechten. Jammer genoeg werden de politieke beloften er veeleer door uitgehold.

Wel werd er vooruitgang geboekt inzake de dialoog met het maatschappelijk middenveld. Ook andere initiatieven uit het regeringsakkoord nuanceren onze kritiek. Zo werden er echte inspanningen gedaan om de migratieprocedures transparanter en efficiënter te maken en wordt er volop gewerkt aan de herziening van het migratiewetboek.

De invoering van een proactieve terugkeerprocedure voor mensen zonder papieren (ICAM – *Individual Case Management*) blijft momenteel onzeker. Als alternatief voor detentie, wil de procedure de methodes van het *case management* overnemen, maar ze blijkt de verblijfsmogelijkheden te verwaarlozen. Men verschaft zich (tot nu toe?) niet de middelen om voor een degelijke begeleiding of een duurzaam toekomstperspectief te zorgen. Case management moet inderdaad gebeuren in een klimaat van vertrouwen. Het vergt tijd en een echte waaier aan mogelijkheden. Einde 2021 gebeurt de procedure in de vorm van drie ontmoetingen in de lokalen van de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ).[1]

We moeten er met aandrang op wijzen dat een beleid moet worden beoordeeld op de mogelijkheid om de waardigheid van de desbetreffende personen te eerbiedigen. In die zin heeft het jaar 2021 het lot van de vreemdelingen niet verbeterd.

Dit verslag bestaat uit twee delen: het eerste is een globale analyse van administratieve detentie in 2021. Het tweede betreft de cijfers en feiten in de verschillende centra die JRS bezoekt.

[1] Voor meer informatie rond case management zie : PICUM, *Implementing case management based alternatives to detention in Europe*, mars 2020.

Methodologie

Dit rapport is eerst en vooral gebaseerd op de vaststellingen die door JRS Belgium worden gemaakt inzake detentie.

Elke week bezoeken we de detentiecentra voor gezinnen en drie van de zes detentiecentra die in België bestaan: Caricole, Brugge en Merksplas. Inzake detentie kan onze rol worden samengevat in drie kernwoorden: begeleiden, dienen en verdedigen. Onze bezoekers begeleiden mensen in detentie door daar effectief *te zijn*, door zich open te stellen en beschikbaar te maken en door hun ruimte te bieden om te praten en gehoord te worden. Ze dienen gedetineerden door hen juridisch advies te verschaffen, hen te informeren over hun rechten en door de link met zowel het personeel (sociaal assistenten, directie) als de buitenwereld (advocaten, gezinnen, andere organisaties) te verzekeren. Die monitoring wordt dan gebruikt voor het beleidswerk van JRS, dat de rechten van gedetineerde migranten wil verdedigen en verbeteren. In lijn met het Europees recht moet administratieve detentie een uitzonderlijke maatregel worden en moeten er alternatieven worden uitgewerkt.

JRS wil minstens 10% van de personen in de bezochte detentiecentra ontmoeten en opvolgen. De gegevens die we anoniem verzamelen (duur van de detentie, omstandigheden arrestatie,…), behalve wanneer er een mandaat wordt getekend (wat systematisch het geval is in de detentiecentra voor gezinnen) zouden representatief moeten zijn en kunnen worden gebruikt voor een kwantitatieve analyse. We beseffen natuurlijk dat dit percentage wordt beïnvloed door de omvang van de statistische populatie en dat er rekening moet worden gehouden met een foutenmarge in de besluiten die we op basis van onze gegevens trekken. In 2021 heeft JRS 181 personen in de detentiecentra ontmoet en 20 gezinnen in de detentiecentra voor gezinnen. Voor al die personen/gezinnen werd er een opvolgingsfiche aangemaakt, die na elk bezoek werd aangevuld.

De sanitaire maatregelen die door de Dienst vreemdelingenzaken werden genomen hebben de mogelijkheid om nieuwe gedetineerden te bezoeken fel verhinderd (zie infra.). Bijgevolg zijn de op onze gegevens berustende besluiten in dit verslag vrij beperkt. Vaak hebben we dus gewoon onze cijfers naast die van DVZ gezet, wat niettemin verhelderend bleek te zijn. In de “statistische” delen van dit verslag worden onze cijfers geduid aan de hand van ons logo:

We hebben enkel rekening gehouden met de mensen die effectief in 2021 werden opgesloten, behalve dan voor de centra voor gezinnen, waar we de data hebben gebruikt van de mensen die we in 2021 bezochten, ongeacht wanneer ze werden opgesloten. Betreffende de duur van detentie zijn er natuurlijk mensen die in 2022 verder opgesloten bleven. Daarmee werd rekening gehouden voor het berekenen van de duur van hun detentie tot september 2022, datum waarop dit verslag werd afgewerkt.

Aan het einde van elk bezoek spreken onze bezoekers met het personeel van de centra en verzamelen daarbij cijfers en algemene informatie die in bezoekersverslagen worden vermeld. Zo hebben we in december 2021 één protestbeweging gezien in het Caricole-centrum. Dat protest wordt in het jaarverslag van het centrum niet vermeld, maar we besloten het op te nemen in het deel “rode cijfers” van de statistische fiche van het centrum.

De cijfers van de DVZ die we gebruiken, komen allemaal uit het activiteitenverslag van de DVZ en van de jaarverslagen van de centra die ons door de DVZ werd gestuurd. Samen met de bezoekersverslagen en de individuele (anonieme) opvolgingsfiches zijn dit de voornaamste bronnen die voor dit verslag werden gebruikt.

We herinneren er aan dat onze bezoekers de centra wekelijks bezoeken. Er zijn dus onvermijdelijk dingen die hun ontgaan.

Administratieve detentie in België in 2021

Overzicht van detentie per centrum

Gedetineerde en verwijderde personen per detentiecentrum[2]

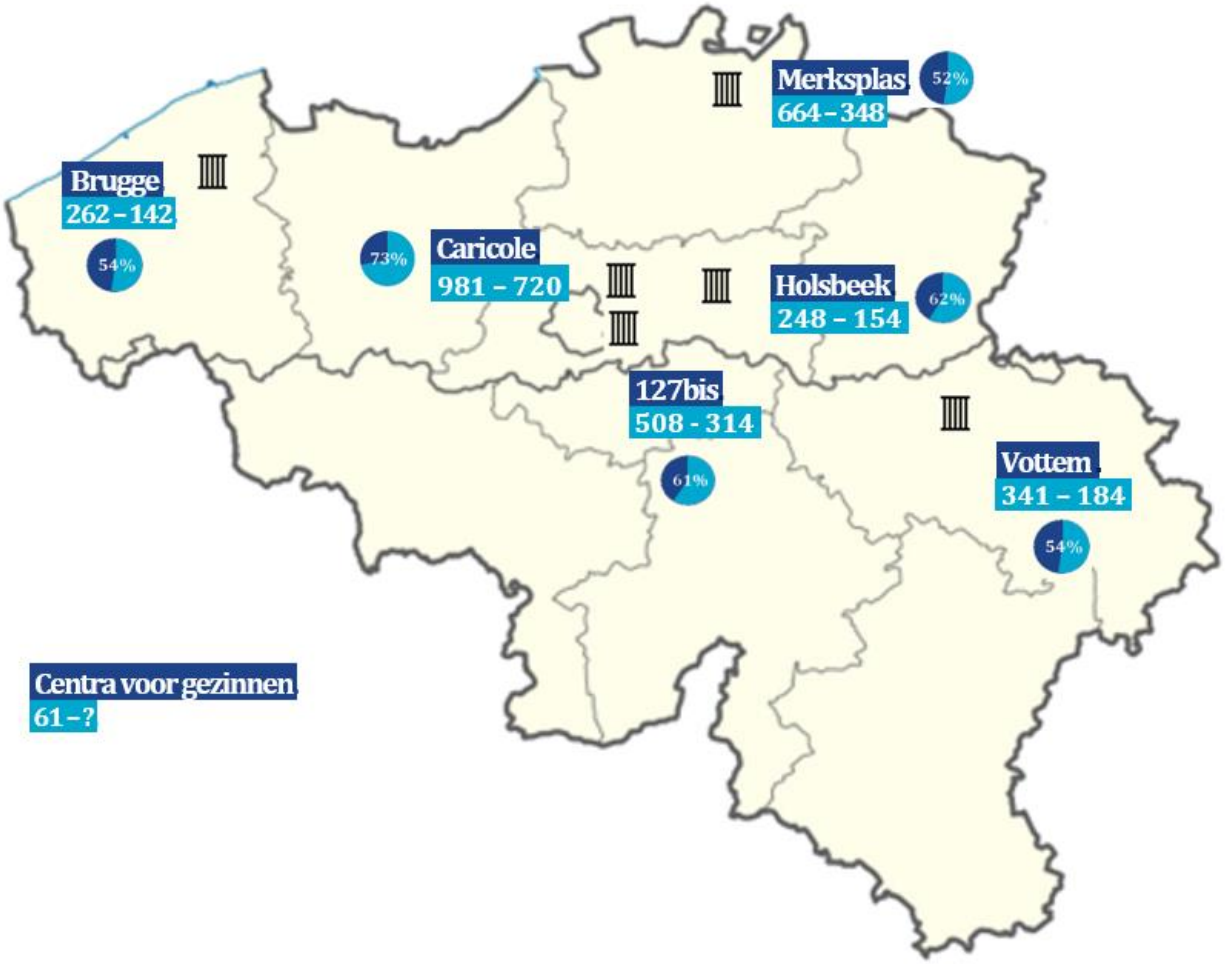

Naam Ligging van het detentiecentrum

Cijfer Aantal gedetineerden in 2021 en effectief verwijderden. Voor de detentiecentra voor gezinnen gaat het om het aantal gezinnen

52% Percentage effectief verwijderden

[2] Bronnen: Jaarverslagen 2021 van de verschillende centra en Activiteitenverslag 2021 van DVZ voor de detentiecentra voor gezinnen. Voor die laatste is het percentage niet te berekenen. 41 families zijn volgens DVZ "vertrokken" maar dit cijfer houdt, volgens ons, ook de families in die zijn ondergedoken die nergens anders worden opgenomen.

Verminderde reële capaciteit in 2021

De administratieve detentie van vreemdelingen bestaat in België sinds 1988. Het is een "instrument" dat door de overheid wordt gebruikt om een migrant van zijn vrijheid te beroven, zodat hij kan worden verwijderd van het grondgebied of zolang er wordt beslist of hij het grondgebied mag toetreden. Mensen worden of in één van de zes detentiecentra of, sinds 2008, in de detentiecentra voor gezinnen vastgehouden wanneer het om gezinnen met minderjarige kinderen gaat. Ze worden niet vastgehouden omdat ze een misdrijf hebben gepleegd, maar wegens hun administratief statuut.

Aantal detentiecentra	**6**
Capaciteit van de centra in 2021	**282**
Aantal gedetineerden in de centra in 2021	**2501**
Aantal detentiecentra voor gezinnen	**28**
Aantal meerderjarige gedetineerden in de centra voor gezinnen in 2021	**85**
Aantal gedetineerde kinderen in de centra voor gezinnen in 2021	**121**

Evolutie van de capaciteit van de detentiecentra

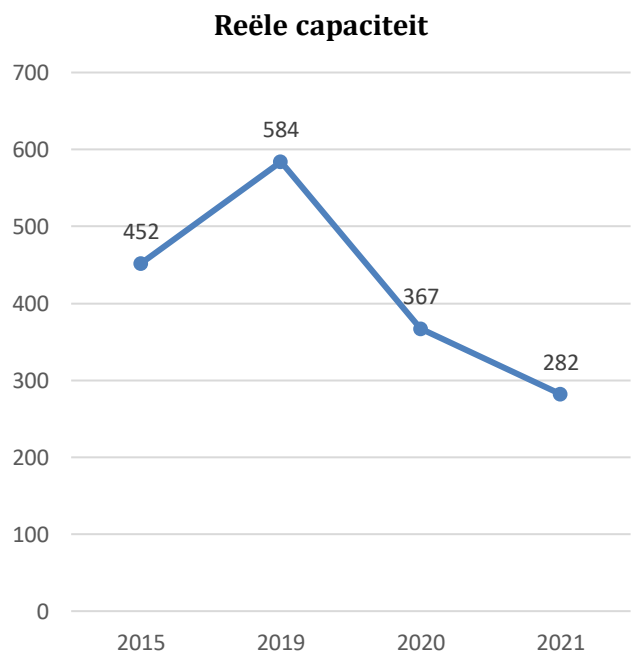

Tot nu toe heeft de politiek de detentiecapaciteit vergroot. In 2017 keurde de ministerraad de uitbreiding van de centra van 127bis en Merksplas goed, alsook de oprichting van het detentiecentrum voor vrouwen in Holsbeek. Dit laatste werd in 2019 geopend. Het huidige regeringsakkoord voorziet ook in de oprichting van nieuwe centra in het kader van het "masterplan voor detentie".

De reële capaciteit van de administratieve detentiecentra wordt o.a. beïnvloed door hun staat, door de nood aan renovatie en door het beschikbaar personeel. In 2020 en 2021 is de capaciteit gedaald wegens de gezondheidsmaatregelen die door de DVZ werden genomen. De capaciteit werd inderdaad gehalveerd om sociale afstand mogelijk te maken gedurende de COVID-19 pandemie. Bijgevolg daalde ook het aantal gedetineerden: in 2019 werden 8555 vreemdelingen in de detentiecentra vastgehouden, in 2021 waren dat er 2501.

Administratieve detentie tijdens Covid-19

De eerste gezondheidsprotocollen voor de detentiecentra werden in maart 2020 ingevoerd. Sindsdien zijn ze regelmatig gewijzigd naargelang de toestand en de aanbevelingen van Sciensano. Om de evolutie van de protocollen te volgen en om ze te implementeren, hebben sommige detentiecentra, waaronder Merksplas, een "corona-coördinator" benoemd. Terwijl de voornaamste maatregel die detentie heeft beïnvloed zonder twijfel de verlaging van de capaciteit van de detentiecentra is geweest, heeft de pandemie in 2021 ook nog andere effecten gehad op de detentie en op ons werk.

Beperking van het bezoekrecht

De beperking van het bezoekrecht is waarschijnlijk de maatregel die voor de gedetineerden het markantst was. Intieme bezoeken werden opgeschort en tot 1 juni 2021 hadden ze het recht om enkel één en dezelfde persoon, eventueel met minderjarige kinderen, te ontmoeten in de bezoekerszaal. Deze bezoeken vonden plaats achter plexiglas: lichamelijk contact was niet toegestaan. Bij veel mensen die we hebben ontmoet, werd het door de opsluiting veroorzaakte gevoel van eenzaamheid nog versterkt. Daarom werd toegang tot het internet uitgebreid en kregen de gedetineerden wekelijks €5 belkrediet.

Vanaf juni konden de gedetineerden bezoek krijgen van verscheidene personen, maar tegelijkertijd slechts met twee volwassenen of met een volwassene en twee kinderen ouder dan 12. Er waren voor jongere kinderen geen beperkingen en die mochten aan het begin en aan het einde van het bezoek bovendien lichamelijk contact hebben met de gedetineerde.

Het plexiglas werd op 23 september verwijderd maar dan weer ingevoerd op 20 november. Intieme bezoeken waren opnieuw mogelijk vanaf 1 november maar werden weer opgeschort op 20 november.

Quarantaine & vaccin

Bij aankomst in een administratieve detentiecentrum werden gedetineerden voor acht dagen in quarantaine geplaatst. Dikwijls verbleven ze dan in de medische afdeling van het centrum. Ze werden op de eerste en achtste dag getest op COVID-19. Als ze zich niet wilden laten testen, werd de quarantaineperiode verlengd. Vanaf 1 juli was een negatieve COVID-test voor gevaccineerden voldoende om terug naar de groep te kunnen gaan.

Over vaccinatie in de centra en de praktische uitvoering ervan is lang gespeculeerd geweest. Vaccinatie werd uiteindelijk mogelijk gemaakt in de centra. De voorkeur werd gegeven aan het Janssen-vaccin dat uit één enkele dosis bestaat.

Onterechte opsluitingen en nieuwe praktijk

De overheid mag administratieve detentie enkel gebruiken om een verwijderingsbesluit uit te voeren. Als de verwijdering van een persoon niet meer mogelijk is, wordt zijn detentie onterecht en bijgevolg onwettig.

De detentie van Marokkaanse onderdanen was een geval apart. Gedurende heel 2021 bleef de sanitaire noodtoestand van kracht in Marokko. Met de verspreiding van de Omicron-variant besloot Marokko in november zijn grenzen te sluiten. De vrijlating van Marokkaanse personen in administratieve detentie zou het normale gevolg

moeten zijn geweest van deze beslissing, maar ze heeft niet plaatsgevonden.[3]

Na de heropening van de internationale grenzen en het hervatten van de internationale vluchten in 2021, werd de toegang tot sommige landen vaak afhankelijk gemaakt van het voorleggen van een negatieve PCR-test.

Gedetineerden werden dus een PCR-test aangeboden, opdat ze zouden kunnen worden verwijderd. Velen weigerden die test af te leggen. Dat werd door de DVZ automatisch geïnterpreteerd als een belemmering tot verwijdering. Bijgevolg werd hun detentietermijn terug op nul gezet en hun detentie dus verlengd. Wettelijk kan een medische interventie nochtans niet worden opgelegd: vrije en geïnformeerde toestemming is inderdaad altijd nodig.[4]

Dat verklaart, ten minste gedeeltelijk, waarom de personen die in 2021 het langst werden opgesloten in Merkplas en Brugge, ook degenen waren die uiteindelijk werden vrijgelaten (zie kaders).[5]

Gemiddelde duur van detentie in Merksplas

Totaal (in dagen)	32,6
Vrijgelaten personen	87,6

Het werk van JRS

De crisis had een grote weerslag op ons werk. Vooreerst mochten onze bezoekers niet met twee op bezoek gaan. Ze moesten hun handen ontsmetten, een masker dragen en vóór elk bezoek hun temperatuur laten nemen. Lag die hoger dan 37,4 graden, mochten ze het centrum niet binnengaan.

Toegang krijgen tot de gedetineerden was echter de grootste belemmering voor ons werk. Onze bezoekers mochten immers niet meer in de vleugels en de gemeenschappelijke zalen van de centra komen. Ze moesten hun bezoeken afleggen in gesloten ruimten die bovendien van een scheiding van plexiglas waren voorzien. Wel mocht het personeel aan de gedetineerden flyers uitdelen om hun ons werk te leren kennen, maar nieuwe mensen ontmoeten bleef in die omstandigheden moeilijk. Dat blijkt ook uit de cijfers: in 2019 ontmoetten en volgden we nog 547 personen; in 2021 waren dat er 204. Toegang tot de vleugels werd korte tijd toegestaan in november, maar werd diezelfde maand weer verboden.

De detentiecentra voor gezinnen zijn in 2021 grotendeels gebruikt geweest voor het vasthouden van gezinnen die de autoriteiten wouden terugdrijven. Het gaat om families die aan de grens zijn aangehouden omdat ze niet voldeden aan de voorwaarden om het grondgebied te betreden (zogenaamde “INAD” of “niet-toegelatenen”). Het aantal gezinnen zonder papieren dat op het grondgebied werd aangehouden, is inderdaad fel gezakt. Door de reisbeperkingen die wegens COVID werden opgelegd, zijn de centra voor gezinnen dus relatief leeg gebleven gedurende 2021. JRS heeft in die eenheden 20 gezinnen ontmoet.

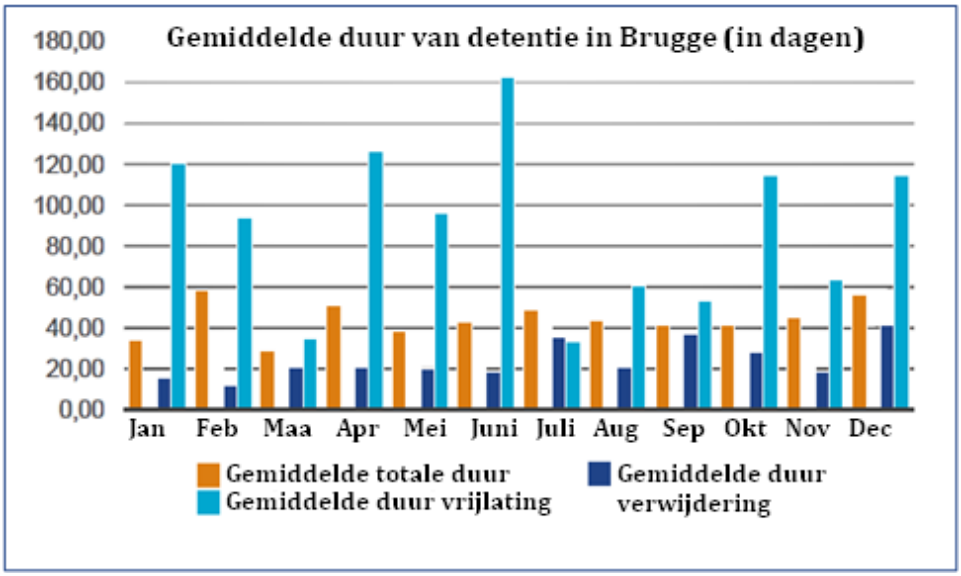

[3] Volgens de DVZ zijn ze vastgehouden voor identificatie.
[4] Wet van 8 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, artikel 8.
[5] Bron: jaarverslagen van de centra.

Een beleid met bedenkelijke doelmatigheid

Sinds 2016 heeft België meer dan 150 000 beslissingen om het grondgebied te verlaten uitgevaardigd. Het aantal beslissingen daalt van jaar tot jaar, net als degene die echt worden uitgevoerd. Treffend is wel dat het uitvoeringspercentage sedert 2016 ook daalt, behalve in 2018 en, wegens de impact van de COVID, in 2021. De doeltreffendheid van het Belgisch terugkeerbeleid lijkt derhalve twijfelachtig, zeker als het wordt vergeleken met het beleid van onze directe buurlanden (zie tabel 1). Enkel Frankrijk heeft lagere uitvoeringspercentages (15, 13 en 6% van 2018 tot 2020).

Tabel 1[6]		2016	2017	2018	2019	2020	2021
België	Aantal beslissingen	33020	32235	24160	22010	20320	19105
	Uitgevoerde beslissingen	6920	5880	4585	3940	2675	2655
	Uitvoerings-percentage	**21%**	**18,2%**	**19%**	**17,9%**	**13,2%**	**13,9%**
Duitsland	Aantal beslissingen	70005	97165	52930	47530	36330	-[7]
	Uitgevoerde beslissingen	74080	44960	29055	25140	12265	-
	Uitvoerings-percentage	**106%**	**54,9%**	**55%**	**52,9%**	**33,8%**	-
Nederland	Aantal beslissingen	25310	20750	17935	25435	21100	17300
	Uitgevoerde beslissingen	11890	8195	8830	11055	8715	2540
	Uitvoerings-percentage	**47%**	**39,5%**	**49,2%**	**43,5%**	**41,3%**	**14,7%**

[6] Bron (in het Frans): Eurostat, *Ressortissants de pays tiers faisant l'objet d'une obligation de quitter le territoire - données annuelles (arrondies)* et *Ressortissants de pays tiers ayant quitté le territoire suite à une obligation de quitter - données annuelles (arrondies).*
[7] Cijfers zijn nog niet beschikbaar.

Albanië: een geliefde bestemming om de terugkeer-cijfers op te krikken

In 2021 vormden Albanezen veruit de voornaamste nationaliteit die in de administratieve detentiecentra werd opgesloten. Veel van die mensen waren gevlucht om economische redenen of uit vrees voor bloedwraak tussen gezinnen en wilden zich in West-Europa vestigen.

Die personen, en zeker degenen die geen banden hebben in België, starten gewoonlijk weinig procedures op en gaan zelden in beroep tegen bestuurlijke beslissingen, vooral als ze geen banden hebben met België. Op de 170 Albanezen die in 2021 aan de grens werden aangehouden en naar het Caricole-centrum gebracht, waar personen die men wil terugdrijven meestal worden vastgehouden, heeft slechts één persoon op de luchthaven zelf een aanvraag voor internationale bescherming ingediend (wat 0,58% vertegenwoordigt). Zelfs al kan men nog altijd bescherming aanvragen vanuit Caricole, zijn dit toch merkwaardige cijfers. Bij wijze van vergelijking hebben 24 van de 30 Palestijnen (80%) of 18 van de 37 Turken (48,6%) die naar Caricole werden gestuurd, bescherming aangevraagd op het moment van hun aanhouding aan de grens.[8]

Albanië, hierin zeker aangespoord als kandidaat lidstaat van de Europese Unie, aanvaardt de terugname van zijn onderdanen dan ook zonder moeilijkheden. Het land speelt zelfs een actieve rol in deze door middel van de *Collecting Joint Return Operations*: speciale vluchten waarmee Albanië zijn onderdanen zelf komt ophalen. Die worden samen met de steun van het Europese Frontex-agentschap georganiseerd en nemen de vorm aan van wekelijkse vluchten van Rijsel naar Tirana, waaraan België deelneemt. Bovendien, en in tegenstelling tot vele andere landen, eiste Albanië in 2021 zelfs geen voorlegging van een negatieve PCR-test om toegang te krijgen tot zijn grondgebied.

Dit alles verklaart het groot aantal Albanezen dat in 2021 aan de grens werd aangehouden en teruggedreven (169 op de 553 teruggedreven gedetineerden vanuit Caricole of 31%), en dat zonder papieren op het grondgebied werd aangehouden en verwijderd (55 op de 142 personen verwijderd vanuit Caricole of 39%, 66 op de 211 vanuit Merksplas of 31% en 27 op de 73 vanuit Brugge of 38%).

De detentie van Albanezen blijkt de bereidheid van de autoriteiten aan te tonen om doelgericht bepaalde nationaliteiten op te sluiten om het aantal verwijderingen buiten de EU op te drijven.

[8] Bron: Jaarverslag 2021 van Caricole, p. 14.

De administratieve detentiecentra

Caricole

Beschrijving van het centrum

Directeur	Rika Goethals
Opening	Mei 2012
Adres	Tervuursesteenweg 302, 1820 Steenokkerzeel
Contact	caricole.visite@ibz.fgov.be 02/719.71.10
Capaciteit	90 plaatsen, beperkt tot 45 in 2021 door COVID-maatregelen
Cellen	18 kamers van 4 tot 6 bedden
Sanitair	Douche en WC in kamer
Collectieve ruimte	3 voor iedereen toegankelijke en verschillend uitgeruste zalen (biljardtafel, televisie, tafelvoetbal…) 1 internetlokaal dat toegankelijk is. Toen de bezoeken werden beperkt, kregen de gedetineerden 3 extra beurten van 2 uur om hun dierbaren te bellen 1 fitnesszaal, 1 u/dag toegankelijk 1 bibliotheek, toegankelijk op aanvraag 1 creatieve ruimte waar workshops worden georganiseerd
Binnenplaats	Verdeeld in een collectieve plaats voor iedereen en sportterreinen voor specifieke activiteiten
Bezoeken	Elke dag van 13u30 tot 15u30
Toegang openbaar vervoer	Station Nossegem (lijn Brussel-Leuven)

Omkadering

Bezoeker van JRS Belgium	Ruben Bruynooghe (ruben@jrsbelgium.org) en 3 vrijwilligers
Andere ngo	Nansen VZW
Medisch personeel	4 verplegers + 1 deeltijds 4 artsen + 1 in opleiding 1 psycholoog
Sociaal assistenten	5 sociaal assistenten en 2 terugkeercoaches
Partnerziekenhuis	AZ Jan Portaels
Lokaal voor advocaten	Ja
Bezoek parlementairen	0 in 2021

Statistieken

981 Personen werden in 2021 in het Transit-centrum Caricole opgesloten. JRS heeft er 72 ontmoet en opgevolgd.

81% waren mannen
19% waren vrouwen, waarvan **4** zwanger waren
3 personen verklaarden zich minderjarig maar werden door de DVZ als meerderjarig beschouwd.

Voornaamste nationaliteiten

31,8%	225	Albanië
7,1%	50	Marokko
6,1%	43	Turkije
5,5%	39	Brazilië
5,4%	38	DRC
5,1%	36	Roemenië
4,5%	32	Palestina
4,4%	31	Verenigde Staten
3,8%	27	Moldavië
4,4%	26	Oekraïne

Minimum- en maximumduur

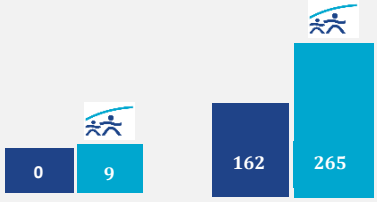

Noot: sommige personen die aan de grens zijn aangehouden en niet voldoen aan de criteria om het grondgebied te betreden, verblijven minder dan 24u in het centrum, waar ze wachten op de volgende vlucht.

Noot[2]: ter herinnering, JRS houdt rekening met wie verder gedetineerd bleef in 2022.

Omstandigheden van de aanhouding

Grens (inclusief asiel)	Overbrenging vanuit ander centrum	Op grondgebied zonder papieren (politiecontrole, misdrijf,…)
756 77%	12 1%	213 22%

Uitkomst van de detentie (982 personen)

Teruggedreven	553 56%
repatriëring	142 14%
Overbrenging ander centrum	142 14%
Vrijlating	116 12%
Terugkeer naar EU-land	25 3%
Gevangenis	4 0,4%

Vrijlating	34 – 47%
Teruggedreven en repatriëring	20 – 28%
Overbrenging ander centrum	16 – 22%
Terugkeer naar EU-land	2 – 3%

Gemiddelde duur van detentie

Totaal (in dagen)	12,7
Asielzoekers	31,5
Mensen zonder papieren	16,2
Niet-toegelatenen	6,7
Mensen gevolgd door JRS	70,9

Noot: de door het centrum berekende gemiddelde duur is laag omdat het de personen die er enkel hun quarantaine uitzaten, meerekent. Personen die aan de grens worden aangehouden en snel weer vertrekken zijn hier ook in verrekend. Ten derde wordt het gemiddelde berekend door het aantal dagen van detentie te delen door het aantal gedetineerden in 2021. Het cijfer zou dus geen rekening houden met wie al in 2020 was gedetineerd en er nog in 2022 verbleef.

Rode cijfers

Zelfmoordpoging: **1**

Hongerstaking: **11**

Protest: **1**

Disciplinaire afzondering: **3**

Opmerkelijke feiten uit 2021

De naam van het transitcentrum Caricole verwijst naar de cirkelvormige architectuur van het gebouw. Het is operationeel sinds 2012 en werd gebouwd om twee andere centra te vervangen, die moesten worden gesloten. Door de ligging vlakbij *Brussels Airport* bestaat de grote meerderheid gedetineerden uit '*inadmissibles*' oftewel 'niet-toegelatenen' tot het grondgebied (77% in 2021). Die personen worden aangehouden aan de grens (lees luchthaven) omdat ze niet voldoen aan de voorwaarden om het Belgisch grondgebied te betreden.[9] Ze worden dan opgesloten in Caricole in afwachting dat ze worden teruggedreven naar het land van waar ze reisden. Dat kan zeer snel gaan: een volgende vlucht kan in sommige gevallen gewoon worden geboekt. JRS ontmoet dus maar zelden verstrooide toeristen. Onze bezoekers zien eerder mensen die asiel aanvragen aan de grens of eens ze in Caricole zijn opgesloten.

Echt transitcentrum: quarantaintes en teruggedreven mensen

In 2021 heeft het transitcentrum zijn naam nadrukkelijk eer gedaan. Omdat de medische afdeling bestaat uit 24 bedden, werden vreemdelingen – waaronder personen die op het grondgebied werden aangehouden – er in quarantaine geplaatst vooraleer ze naar een ander centrum werden overgebracht. Dit verklaart, samen met het aantal teruggedreven mensen, waarom de gemiddelde detentieduur in 2021 redelijk kort was in Caricole. Die "rotatie" heeft het bovendien moeilijker gemaakt om mensen op te volgen, zowel voor het personeel als voor JRS.

De gezondheidscrisis heeft ook invloed gehad op het aantal mensen dat werd teruggedreven, het aantal niet-toegelatenen. Er werd immers een nieuw criterium ingevoerd om op het grondgebied te worden toegelaten: de reis naar België moest, althans gedurende een deel van 2021, "essentieel" zijn. 20 Britse onderdanen werden zo teruggedreven (4de meeste teruggedreven nationaliteit). Dit is hoogst waarschijnlijk het gevolg van een tekortkoming aan die regel dan het effect van de *Brexit.* Dat bevestigen toch degenen die wij hebben ontmoet. Merkwaardig genoeg werden er ook veel Amerikaanse burgers teruggedreven (2de meest teruggedreven nationaliteit). Dat heeft te maken met het feit dat sommige personeelsleden van de Amerikaanse ambassade nog niet in orde waren met hun werkvergunning toen ze in België aankwamen.

Onder de meer problematische gevallen van mensen die werden teruggedreven hebben de detenties van Junior Wasso en Ouia Ziti het nieuws gehaald. Beiden waren in het bezit van een visum waarvan de geldigheid werd betwist door de luchthavenpolitie en vervolgens door de DVZ. Hun gevallen zijn veelzeggend over de vrijheid die de politie aan de grens heeft, een vrijheid die kan leiden tot willekeur.

Impact van corona

De gezondheidscrisis heeft heel wat onzekerheid veroorzaakt en het luchtverkeer verscheidene keren stilgelegd. Een direct gevolg daarvan is dat veel in het buitenland vertoevende mensen met een Belgische verblijfsvergunning, deze laatste niet op tijd hebben kunnen verlengen. Wanneer ze terugkwamen in België, werden ze op de luchthaven aangehouden en in Caricole opgesloten. Velen konden vrij gemakkelijk worden bevrijd met de hulp van een advocaat en vernieuwden dan vervolgens hun verblijfsvergunning. Anderen, die zich ergerden aan die toestand of die het moeilijk hadden met hun detentie, besloten vrijwillig terug te keren van waar ze kwamen en werden dus in feite teruggedreven.

Om het door de beperking van het bezoekersrecht verergerde gevoel van eenzaamheid tegen te gaan, heeft het centrum besloten om wekelijks €5 belkrediet uit te delen aan de gedetineerden en heeft meer gebruik van smartphones en computers toegelaten.

[9] Naast het in bezit zijn van een visum en een retourticket kan men nog de voldoende financiële middelen voor de verblijfsduur vermelden.

Tenslotte heeft het openlaten van vensters en deuren om het centrum te verluchten, veel geluidsoverlast veroorzaakt door de nabijheid van de luchthaven.

Illegaal gebruik van videoverhoren door het CGVS

Op 18 november 2020 kondigde het CGVS – de instantie die internationale bescherming verleent – aan dat er persoonlijke verhoren per video zouden gebeuren, ook in de detentiecentra. Op 7 december 2020 vernietigde de Raad van State die beslissing omdat het CGVS niet bevoegd was om de regels inzake verhoren te veranderen. Daar is een koninklijk besluit voor nodig. Het CGVS trok zich echter niets aan van dit arrest en bleef videoverhoren organiseren, vooral in Caricole, het centrum met het grootste aantal asielzoekers.

Videoverhoren zijn weliswaar zuiniger en minder risicovol in coronatijden, maar worden tevens fel bekritiseerd. Onder de vele tegenargumenten vindt men o.a. het onpersoonlijk karakter van zulke verhoren, de emotionele afstandelijkheid van de interviewer, de moeilijkheid om een vertrouwensband te scheppen, de verschillen inzake beeld- en geluidskwaliteit die tot gebrekkige communicatie en verstaanbaarheid leiden, ongeschikte lokalen, het erg bemoeilijken van het werk van de tolk, de onmogelijkheid om documenten te onderzoeken, en de totale ongeschiktheid van die verhoren voor kwetsbare personen (slachtoffers van marteling enz.). Dat videoverhoren een mogelijkheid kunnen zijn, is zonder twijfel positief. Dat ze zouden worden opgelegd is volgens ons niet normaal.

Bij de personen die we volgden, was er in ieder geval enige verwarring merkbaar. Zelfs al kon een videoverhoor worden afgewezen op verzoek van een advocaat, hebben velen dit niet gedaan omdat ze vreesden dat de datum van hun verhoor zou worden uitgesteld en hun detentie verlengd.

Detentie van niet-begeleide minderjarigen

Het opsluiten van niet-begeleide minderjarigen is wettelijk verboden. Wanneer iemand aan de grens, vaak de luchthaven, niet voldoet aan de voorwaarden om het grondgebied te betreden en verklaart minderjarig te zijn, kan de (luchthaven)politie die minderjarigheid echter betwisten. In dat geval zal de betrokkene naar Caricole worden gebracht, waar diens leeftijd zal worden bepaald. De wet zegt dat dit moet gebeuren binnen drie werkdagen. In buitengewone omstandigheden kan dit termijn worden verlengd met drie werkdagen.

In de praktijk merken we dat de termijn vaak niet wordt nageleefd. Zo hebben we iemand ontmoet (die uiteindelijk als meerderjarig werd beschouwd), die 25 dagen in Caricole heeft moeten wachten vooraleer het resultaat van zijn leeftijdstest aankwam, alsook twee anderen die 15 dagen hebben moeten wachten. Acht personen die in Caricole werden opgesloten verklaarden zich in 2021 minderjarig. Vijf van hen zijn na een botscan effectief als minderjarig beschouwd.[10]

Gemiddeld hebben niet-begeleide minderjarigen in 2021 13 dagen in Caricole verbleven, wat aantoont dat het wettelijk termijn systematisch werd overschreden. De Voogdijdienst, die verantwoordelijk is voor het organiseren van de testen, verklaarde dat dit te wijten was aan de quarantaineperiode. De directie van het centrum liet ons echter weten dat de botscan kan plaatsvinden na het verkrijgen van de uitslag van de COVID-test die bij de aankomst wordt uitgevoerd en die maximum 48u vergt.

Rustige sfeer

Over het algemeen is de sfeer in Caricole veeleer kalm gebleven in 2021. Behalve de medische afdeling, die vaak vol was met mensen in quarantaine, bleef het centrum zelf eerder leeg gedurende het jaar. Pas in september zijn de 45 plaatsen zijn beginnen vollopen. De (COVID)capaciteit van het centrum werd enkel in december kort overschreden.

Qua incidenten heeft er één protest plaatsgevonden. In december protesteerden de gedetineerden tegen de kwaliteit van het eten en tegen het verminderen van het smartphonegebruik. Het centrum heeft hierna een ruimere keuze aan gerechten aangeboden, maar vond het niet opportuun om de regels i.v.m. het gebruik van smartphones te veranderen.

[10] De betrouwbaarheid van botscans om de leeftijd te bepalen wordt ook door velen aangevochten (zie, o.a., de derde interventie van CESSMIR in de casus *Fatoumata Barry v. België* aan het EHRM die online kan worden geraadpleegd op: https://hrc.ugent.be/wp-content/uploads/2022/03/TPI-BARRY_Ghent-University_17March2022.pdf).

Brugge

Beschrijving van het centrum

Directeur	Yves Rahier
Opening	Januari 1995
Adres	Zandstraat 150, 8200 Brugge
Contact	cib-directie@ibz.fgov.be 02/488.74.40
Capaciteit	112 plaatsen (80 voor mannen en 32 voor vrouwen), beperkt tot 40 en vervolgens vanaf oktober tot 50 door de COVID maatregelen
Cellen	4 slaapzalen van 20 bedden voor de mannen, 2 slaapzalen van 16 bedden voor de vrouwen
Sanitair	3 toiletten naast elke slaapzaal, 1 lokaal van 20 douches
Gemeen-schappelijke ruimten	3 vleugels. Onderling geen vrije doorgang. 1 rookzaal en 2 zalen uitgerust met biljardtafel, tafeltennis, televisie en computers per vleugel 1 fitnesszaal toegankelijk 1u/dag op vaste tijden 1 bibliotheek toegankelijk op aanvraag
Binnen-plaats	Sportterreinen; 3x40min/dag op vaste tijden
Bezoeken	Elke dag van 14u30 tot 15u30
Toegang openbaar vervoer	Station Brugge en bus nr. 5 of 15 richting St-Andries, halte St-Andries De Nieulant

Omkadering

Bezoeker JRS Belgium	Pieter-Paul Lembrechts (pieter-paul@jrsbelgium.org)
Andere ngo	Nansen
Medisch personeel	2 artsen 4 verplegers 1 psycholoog
Sociaal assistenten	6
Partnerziekenhuis	AZ Sint-Jan
Catering	Umami
Lokaal voor advocaten	Ja
Bezoek parlementairen	0 in 2021

Statistieken

262 Personen werden in het centrum van Brugge opgesloten in 2021. JRS heeft er 42 ontmoet en opgevolgd.

98% waren mannen
2% waren vrouwen (de vrouwelijke afdeling heropende enkel in oktober)

Voornaamste nationaliteiten

11,8%	31	Albanië
11,5%	30	Algerije
6,9%	18	Marokko
5,7%	15	Tunesië
5,3%	14	Vietnam
4,6%	12	Servië
4,6%	12	Afghanistan
4,2%	11	Eritrea
4,2%	11	Irak
3,1%	8	Roemenië

Minimum- en maximumduur

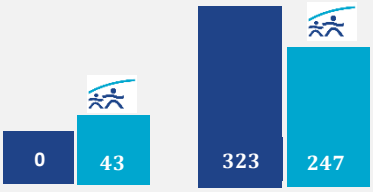

Noot: één persoon werd bij aankomst na screening vrijgelaten.

Noot[2]: JRS houdt enkel rekening met wie in 2021 in detentie werd geplaatst en wiens detentie in 2022 was afgelopen maar niet met wie in 2020 werd opgesloten en in 2021 vrijgelaten.

Omstandigheden van de aanhouding

Grens (inclusief asiel)	Overbrenging vanuit ander centrum	Politie op grondgebied (controle, misdrijf,... woonplaats...)	Overbrenging vanuit de gevangenis
4 1,5%	108 41%	71 27%	79 30%

Uitkomst van de detentie (242 personen)

Teruggedreven	1 0,4%	Repatriëring	73 30%
Overbrenging ander centrum	40 17%	Vrijlating	59 24%
Terugkeer naar EU-land	68 28%	Gevangenis	1 0,4%

Vrijlating	14 – 33%
Teruggedreven en repatriëring	8 – 19%
Overbrenging ander centrum	15 – 36%
Terugkeer naar EU-land	5 – 12%

Gemiddelde duur van de detentie

Totaal (in dagen) → **27,7**

Gevolgd door JRS → **86**

Noot: Het cijfer van het centrum houdt geen rekening met het feit dat een persoon al opgesloten was wanneer hij wordt overgebracht naar het centrum (betreft 108 personen – 41%) of dat de detentie zal verdergaan na overbrenging naar een ander centrum (40 personen – 14%). Het wordt ook berekend door het aantal detentiedagen te delen door het aantal gedetineerden in 2021. Het cijfer zou dus geen rekening houden met wie al in 2020 was gedetineerd en er nog in 2022 verbleef.

Noot[2]: het cijfer van JRS houdt met dit alles rekening en is daarom gebaseerd op 22 personen (mensen die van of naar een centrum worden overgebracht zijn uitgesloten).

Rode cijfers

Zelfmoordpoging: **0**

Hongerstaking: **4**

Protest: **0**

Disciplinaire afzondering: **39**

Opmerkelijke feiten uit 2021

Het centrum van Brugge bevindt zich in de gebouwen van de voormalige vrouwengevangenis van Sint-Andries. Het gebouw is duidelijk verouderd en moet op middellange termijn worden vervangen. In Brugge worden grotendeels personen zonder papieren opgesloten, die op het grondgebied werden aangehouden.

Vragen omtrent het groepsleven

Brugge verschilt van de andere centra door zijn groepsleven. Gedetineerden worden in groepen opgedeeld en slapen, eten, douchen en nemen deel aan activiteiten op vaste tijden. De rest van de tijd moet samen worden doorbracht in de collectieve zalen. Die levenswijze werd door de pandemie op proef gesteld. Zelf nadat de capaciteit van het centrum werd gehalveerd en gedetineerden na aankomst in quarantaine werden geplaatst, was contact met de buitenwereld onvermijdelijk (personeel, bezoeken, leveranciers,…) en was er een verhoogd risico op verspreiding van het virus wegens het groepsleven. Door gebrek aan personeel werden de twee groepen van mannen bovendien overdag samengevoegd in één vleugel.

Toen de besmettingen in december weer in het hele land opliepen, ontstond er in het centrum van Brugge een uitbraak. Alle gedetineerden werden toen getest. Het aantal besmettingen werd niet publiek gemaakt.[11] De gedetineerden met wie we per telefoon (onze bezoeken werden unilateraal geschorst) contact konden opnemen in die periode, spraken van een tiental positieve gevallen, wat ook in het activiteitenverslag van de DVZ staat vermeld. De situatie zal voor veel mensen ongewoon en zenuwslopend zijn geweest.

In verband met COVID moet nog worden vermeld dat het centrum van Brugge in 2021 geen computers met toegang tot het internet had. Daardoor waren er nog minder contacten met de buitenwereld, wat het gevoel van afzondering heeft vergroot.

Toename van mensen uit de gevangenis

Mensen die direct uit de gevangenis kwamen vormden 30% van de bevolking van Brugge in 2021 (zie statistieken). In Merksplas (zie hieronder) was dit 28%. In totaal zijn 309 personen van de gevangenissen naar de administratieve detentiecentra overgebracht in 2021. In 2019, vóór COVID en toen er drie keer meer mensen waren gedetineerd in de detentiecentra, kwamen er slechts 292 uit de gevangenis.

Die cijfers tonen aan hoe administratieve detentie wordt omgebogen en meer en meer een verlenging vormt van de gevangenisstraf, om mensen te neutraliseren die als gevaarlijk worden beschouwd door de overheid. Die mensen hebben nochtans hun straf, die een rehabiliterend karakter zou moeten hebben, uitgezeten.

Die transfers werden in 2002 ingevoerd om de gevangenissen te ontlasten. Door de betrokkenen wordt dit vaak ervaren als een dubbele straf en een stigmatisatie. Het bevordert dan ook het amalgaam dat al te dikwijls gemaakt wordt tussen administratieve en strafrechtelijke detentie.

Vier maanden voor hun voorlopige vrijlating en zes maanden voor het einde van de straf, heeft de DVZ de mogelijkheid om de uitzetting van mensen direct vanuit de gevangenis te organiseren. In de gevangenissen worden daarvoor speciale terugkeerbegeleiders ingezet. Als de terugkeer niet succesvol is verlopen binnen die termijn en als er geen nieuwe elementen zijn opgedoken, lijkt het twijfelachtig dat dit wel zal gebeuren wanneer de mensen zijn overgebracht naar een administratieve detentiecentrum.

In 2021 heeft de staatssecretaris voor asiel en migratie permanenties ingesteld in verscheidene gevangenissen. Hopelijk zal dit initiatief de doorstroming vanuit de gevangenissen en de detentiecentra verminderen. Administratieve detentie moet een uitzondering blijven en moet echt dienen om mensen van het grondgebied te

[11] Het jaarverslag van het centrum spreekt van een totaal van 16 besmettingen in 2021.

verwijderen, niet om mensen die hun straf hebben uitgezeten verder van hun vrijheid te beroven.

Heropening van de vleugel voor vrouwen

In oktober 2021 werd de afdeling voor vrouwen na bijna 18 maanden heropend. Er werden zes vrouwen in opgesloten.

Het vervallen uitzicht van het gebouw waar de vrouwen vastzitten was opmerkelijk en zette de veroudering van het centrum bijzonder in de verf. In de eerste dagen klaagden de vrouwelijke gedetineerden over het gebrek aan of problemen met warm water. Hun deel van het gebouw is ook bijzonder somber en vochtig.

Lagere bezettingsgraad

De sluiting van de vrouwenafdeling tot in oktober, de algemene verouderde staat van de gebouwen en infrastructuur en allicht ook het gebrek aan toegang tot het internet en het potentieel problematisch groepsregime in coronatijden (en de bezoekbeperking) zijn allemaal elementen die leidden tot een onderbenutting van het centrum van Brugge in 2021. De bezettingsgraad bedroeg 51,5%. Dat cijfer steekt schril af tegen de bezettingsgraad van 2019 die nog 80% bedroeg, alsook met de bezetting in 2021 van Merkplas (76%) en Caricole (100%, weliswaar onder invloed van het constante gebruik van de medische afdeling voor quarantaines).

Merksplas

Beschrijving van het centrum

Directeur	Eric Kivit
Opening	Januari 1994
Adres	Steenweg op Wortel 1A, 2330 Merksplas
Contact	cim.info@ibz.fgov.be 014/63.91.10
Capaciteit	142 plaatsen, beperkt tot 71 + 20 in de medische afdeling in 2021 door COVID-maatregelen
Cellen	Cellen van 2 tot 5 bedden uitgerust met televisies en tafels
Sanitair	Toilet en wasbak op kamer, collectieve douchezaal en in de kamers in één van de vier blokken
Collectieve ruimte	Blokken verdeeld in 2 vleugels van 2 verdiepingen. De vleugels zijn uitgerust met televisie, biljart, tafeltennis of tafelvoetbal. Fitnesszaal 1x/dag toegankelijk Computers 3x1uur/week toegankelijk Bibliotheek toegankelijk op aanvraag
Binnen-plaats	Twee plaatsen uitgerust met sportterreinen, fitnesstoestellen, moestuin 3x/dag toegankelijk in de zomer, 2x/dag in de winter
Bezoeken	Elke dag van 13u15 tot 14u15
Toegang openbaar vervoer	Station Turnhout en bus nr. 432 richting Brecht, halte Merksplas-Kolonie

Omkadering

Bezoeker JRS Belgium	Guy Verstraeten (guy@jrsbelgium.org) en 2 vrijwilligers
Andere ngo	Vluchtelingenwerk Vlaanderen
Medisch personeel	3 artsen, 6 verplegers 1 psycholoog
Sociaal assistenten	1 per vleugel + reserve
Partnerziekenhuis	AZ Turnhout en PC Multiversum (+ZNA Stuivenberg)
Lokaal voor advocaten	Ja
Bezoek parlementairen	Greet Daems op 1 oktober 2021

Statistieken

664 Personen werden in het centrum van Merksplas opgesloten in 2021. JRS heeft er 67 ontmoet en opgevolgd.

100% waren mannen (er bestaat geen vrouwelijke afdeling in Merksplas)

Voornaamste nationaliteiten

13,1%	87	Albanië
6,2%	41	Marokko
5,3%	35	Algerije
4,7%	31	Oekraïne
4,4%	29	Turkije
4,2%	28	Tunesië
3,9%	26	Georgië
3,5%	23	Afghanistan
2,6%	23	Brazilië
2,6%	17	Roemenië

Omstandigheden van de aanhouding

Grens (inclusief asiel)	Overbrenging van ander centrum	Politie op grondgebied (controle, misdrijf,…)	Overbrenging vanuit de gevangenis
19 3%	46 7%	414 62%	185 28%

Gemiddelde duur van de detentie

Totaal (in dagen)	32,6
Vrijgelaten personen	87,6
Verwijderde personen	19,2
Gevolgd door JRS	124

Noot: Het cijfer van het centrum houdt geen rekening met het feit dat iemand al opgesloten was vóór de overbrenging naar het centrum (46 personen – 7%) of dat detentie zal voortduren na overbrenging naar een ander centrum (196 personen – 30%). Het wordt ook berekend door het aantal dagen van detentie te delen door het aantal gedetineerden in 2021. Het cijfer zou dus geen rekening houden met wie al in 2020 was gedetineerd en er nog in 2022 verbleef.

Noot[2]: het cijfer van JRS houdt met dit alles rekening en is daarom berekend op basis van 57 personen. Lange detenties eindigden bovendien in 2022 (11 overschreden 87,6 dagen).

Minimum- en maximumduur

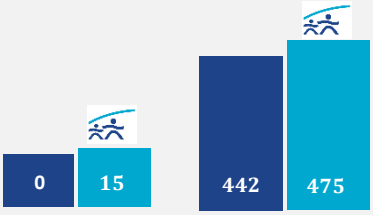

Noot: de langste in het centrum geregistreerde detentie betreft iemand die opgesloten werd in 2019.

Noot[2]: de langslopende door JRS geregistreerde detentie betreft iemand die nog steeds opgesloten was toen dit verslag in september 2021 werd geschreven.

Uitkomst van de detentie (661 personen)

Teruggedreven	3 0,5%
Repatriëring	211 32%
Overbrenging ander centrum	196 30%
Vrijlating	112 17%
Terugkeer naar EU-land	133 20%
Gevangenis	4 0,6%

Vrijlating	39 – 58%
Teruggedreven, repatriëring en vrijwillige terugkeer	10 – 15%
Overbrenging ander centrum	4 – 6%
Terugkeer naar EU-land	13 – 19%

Rode cijfers

Zelfmoordpoging: **5**

Hongerstaking: **20**

Protest: **1**

Disciplinaire afzondering: **68**

Opmerkelijke feiten uit 2021

Het centrum van Merksplas werd in 1875 oorspronkelijk gebouwd om er zogenaamde landlopers op te sluiten. Sinds 1994 wordt het gebruikt als detentiecentrum voor migranten. Het centrum ligt dicht bij de Nederlandse grens en is bijzonder moeilijk te bereiken met het openbaar vervoer. Het grootste aantal gedetineerden in Merksplas zijn mensen zonder papieren die op het grondgebied worden aangehouden. Het centrum bestaat uit een indrukwekkende infrastructuur die contrasteert met het zeer gedeeltelijke gebruik ervan in 2021.

Detenties waarbij vragen kunnen worden gesteld

In augustus 2021 grepen de Taliban in Afghanistan de macht. Die grote verandering dwong het CGVS, de instantie die in België internationale bescherming toekent, om haar negatieve beslissingen te bevriezen om de uitzetting van Afghaanse onderdanen te voorkomen. Het CGVS wou hiermee de tijd nemen om de veiligheidssituatie ter plaatse opnieuw te evalueren. Meer problematisch was het feit dat het CGVS ook volgende asielverzoeken besliste te bevriezen van mensen die al afgewezen waren. Die personen verbleven dus zonder papieren op het grondgebied en liepen dus het risico dat ze zouden worden opgesloten.

Vijf Afghanen werden in Merksplas gedetineerd tussen augustus en oktober 2021. Die personen konden nochtans niet worden uitgedreven omdat de veiligheidssituatie ter plaatse nog deels onbekend was en omdat België geen mensen kon terugsturen als die daar een risico liepen op vervolging zonder het internationaal recht te schenden. Aangezien administratieve detentie wettelijk enkel kan worden gebruikt wanneer terugkeer mogelijk is, zou de detentie van die personen onwettig zijn geweest.

Door de COVID-maatregelen hebben we die personen niet kunnen ontmoeten. De directie van het centrum heeft ons uiteindelijk wel laten weten dat al de Afghanen moesten worden overgebracht naar een ander EU-land en niet naar Afghanistan.

In november 2021 besloot Marokko om zijn grenzen te sluiten om de verspreiding van het Omicron-variant van COVID-19 te beperken. Uitwijzingen naar dat land werden dus onmogelijk en verdere detentie van Marokkaanse onderdanen werd bijgevolg onwettig. Zeven Marokkanen zijn na dat besluit echter opgesloten gebleven in Merksplas. Drie van hen zouden, volgens de reden van hun detentie, moeten worden teruggestuurd naar Marokko; de vier anderen naar een Europees land. Bij ons laatste bezoek, op 29 december 2021, waren er nog steeds zes Marokkanen gedetineerd, waaronder twee die naar Marokko moesten worden uitgewezen.

In de tweede helft van 2021 hebben we in Merksplas een aantal personen ontmoet met grote psychologische en cognitieve problemen. Detentie maakt kwetsbaar en benadrukt kwetsbaarheid.[12] Ondanks de aanwezigheid van psychologen en de mogelijkheid om een aangepast regime te voorzien voor die gedetineerden, pleiten we voor alternatieven voor de detentie voor deze mensen.

Heel lange detenties

De personen die JRS heeft opgevolgd zijn gemiddeld 124 dagen opgesloten gebleven. Veel van die detenties werden in 2022 beëindigd en zijn dus niet opgenomen in het gemiddelde van de DVZ. Het verschil, in de cijfers van de DVZ, tussen de duur van de detentie van personen die werden uitgewezen (19 dagen) en vrijgesteld (87 dagen) is eveneens opvallend. De cijfers lijken erop te wijzen dat een verlengde detentie de kansen op een effectieve terugkeer niet verhogen, wel integendeel. Dat is ook uit de cijfers van JRS af te leiden: 58% van de personen die we hebben opgevolgd, en wier detentie statistisch lang duurde, werden uiteindelijk vrijgesteld.

Een aantal factoren kunnen deze cijfers verklaren. Er is ten eerste de door veel landen ingevoerde

[12] Zie onder andere het verslag *Becoming vulnerable in Detention* van het Project dat gebaseerd is op 685 gesprekken in meer dan 23 Europese landen.

verplichting om een negatieve PCR-test voor te kunnen leggen. De weigering van talrijke gedetineerden om de test af te leggen, leidde tot de reset van hun detentieperiode. Het is in de praktijk dan ook onmogelijk sommige mensen terug te sturen (vb. Marokkaanse onderdanen eind 2021). Ten slotte kan ook het potentieel gebrek aan juridische bijstand worden aangekaart. Iemand vrij krijgen vergt een proactieve houding van een in vreemdelingenrecht gespecialiseerde advocaat. Het samenvoegen van de balies van Turnhout en Antwerpen is een goede stap om tot degelijke bijstand te komen. De gezondheidscrisis heeft de uitvoering van die samenvoeging wel vertraagd.

Getuigenis

« Buiten heb ik een vrouw die nu bijna vijf maanden zwanger is. Elke week komt ze op bezoek. Door de coronamaatregelen mogen we elkaar niet aanraken. We kunnen enkel met elkaar spreken gescheiden door een plexiglas. Buiten mag iedereen een knuffelcontact hebben, waarom is dit hier niet zo? Als mijn vrouw een negatieve test kan voorleggen, waar is dan het probleem? Het personeel komt dagelijks werken in het centrum en zij ontmoeten buiten tal van personen: wat is hier de logica? Ik zou mijn kind eens kunnen voelen."

Een Surinamer van 31 jaar opgesloten in Merksplas

De centra voor gezinnen

Beschrijving

Alternatieve namen	FITT-woningen, terugkeerwoningen, community based open woonunits
Opening	Oktober 2008
Sites en capaciteit	Bevekom (6 woningen), Sint-Gilles-Waas (7), Tielt (3), Tubeke (6) en Zulte (6)
Totale capaciteit	28 woningen
Woningen	Studio, appartement of huisje met bepaald aantal kamers
Sanitair	Privé douche en toilet in elke woning
Collectieve ruimte	Keuken en binnenplaats of tuin op elke site
Mogelijkheid om site te verlaten	Tussen 9 en 22u, maar één ouder moet steeds op de site aanwezig zijn
Bezoeken	Maximum 5 personen (exclusief minderjarigen), registratie nodig

Omkadering

Bezoekers JRS Belgium	Kristien Vliegen (kristien@jrsbelgium.org) en Stephan Burger (stephan@jrsbelgium.org)
Andere ngo	Geen
Medisch personeel	DVZ werkt samen met lokale dokters
Sociaal assistenten	9 terugkeerambtenaren
Partnerziekenhuis	Geen partnerschappen. Overbrenging indien nodig
Lokaal voor advocaten	Ja. Mogelijkheid mits toelating om advocaat in de woning te ontmoeten
Parlementaire bezoeken	0 in 2021

Statistieken

61 Gezinnen werden in 2021 in de detentiecentra voor gezinnen opgesloten in 2021. JRS heeft er 20 ontmoet en opgevolgd.

Die gezinnen bestonden uit **121 kinderen**, 58 vrouwen en 27 mannen

Voornaamste nationaliteiten

Aanhouding aan de grens

12,8%	6	Turkije
8,5%	4	Palestina
8,5%	4	Irak
6,4%	3	Albanië

Aanhouding op het grondgebied + Dublin-procedure

21,4%	3	Albanië
14,3%	2	Afghanistan
14,3%	2	Irak
14,3%	2	Oekraïne

Omstandigheden van de aanhouding

Grens (inclusief asiel)	Grondgebied	Onbekend (DVZ spreekt van Dublin-gevallen)
47 77%	7 11%	7 11%

Gemiddelde duur van verblijf

Totaal (in dagen)	173
Gevolgd door JRS	63

Noot: Het cijfer van 173 is het gemiddelde van verblijf in de centra voor gezinnen en niet dat van de detentie (zie gedeelte "Opmerkelijke feiten uit 2021").

Minimum- & maximumduur

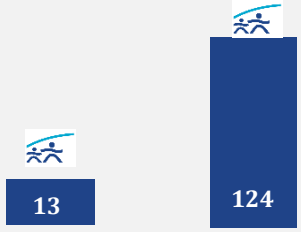

Noot: de cijfers van de DVZ zijn niet beschikbaar.

Uitkomst van de detentie (63 gezinnen)

Aanhouding aan de grens (44 gezinnen)

Teruggedreven	Vrijlating	Vertrokken op eigen initiatief
17 39%	18 41%	9 20%

Noot: de gezinnen die zijn ondergedoken worden volgens ons in de categorie "vertrokken op eigen initiatief" opgenomen.

Aanhouding op het grondgebied + Dublin-procedure
(19 gezinnen)

Uitzetting	Vrijlating	Vetrokken op eigen initiatief	Terug naar EU-land
3 16%	4 21%	9 47%	3 16%

Leeftijd van minderjarige kinderen

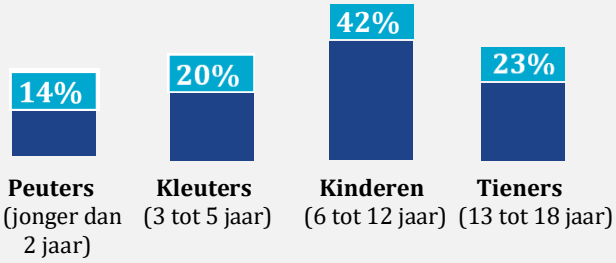

Scholing van de kinderen

Kleuterklas (van 2,5 tot 5 jaar – geen schoolplicht)	**2 op 7**
Lagere school	**8 op 16**
Middelbare school	**5 op 10**
Totaal (met schoolplicht)	**13 op 26**

Noot: 3 extra kinderen tussen 12 en 18 gingen niet naar school wegens de schoolvakantie (2 kinderen) en besmetting door coronavirus (1 kind).

Opmerkelijke feiten uit 2021

Van 2001 tot 2008 werden gezinnen met minderjarige kinderen in administratieve detentiecentra opgesloten. Na in oktober 2006 door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te zijn veroordeeld wegens het opsluiten van kinderen in ongeschikte omstandigheden, heeft de Belgische overheid in 2008 de eerste detentiecentra voor gezinnen ingewijd. Het is in die alternatieve vorm dat gezinnen met kinderen maar zonder papieren of gezinnen die sedert 2008 aan de grens werden aangehouden, worden geplaatst.

En 2021 heeft JRS 20 van de 61 gezinnen die gedetineerd waren in de detentiecentra voor gezinnen ontmoet. Ons werk is onderhevig aan een hele reeks beperkingen. Hierdoor zijn analyses niet exhaustief. Maar ook al kunnen we enkel 'steekproefsgewijs' informatie verzamelen, we merken heel wat signalen op over de situatie waarin gezinnen zich bevinden en over de wijze waarop de wet wordt toegepast, die toch extra aandacht verdienen.

De bezoekers doen gesprekken met de gezinnen die worden vastgehouden in de centra voor gezinnen. Families worden gevraagd om een formulier voor akkoord te ondertekenen. Enkel dan kunnen wij hun data voor analyse gebruiken. Dit wordt bijna altijd ondertekend. De informatie waarop onderstaande analyse steunt werd in hoofdzaak verzameld bij de gezinnen. Ze is gebaseerd op de gegevens die te vinden zijn in de individuele gezinsfiches, in de algemene verslagen over het bezoek aan de woning en in het activiteitenverslag van de DVZ. In uitzonderlijke gevallen kregen we extra informatie van de coaches, van de advocaat of van derden.

Verlengde verblijven

Eén statistiek springt in het oog: dat van de gemiddelde duur dat gezinnen in de detentiecentra verbleven. In 2019 was dat gemiddeld 33,8 dagen, in 2020 47,35 dagen en in 2021 173 dagen. De gezinnen die JRS heeft ontmoet bleven gemiddeld 63 dagen in de woning.

De Dienst Vreemdelingenzaken verklaart deze stijging door naar de pandemie te wijzen. Gedurende de lockdown hadden gezinnen die werden vrijgelaten de keuze om in de woningen te blijven of naar een collectief open Fedasil-centrum te verhuizen en velen hebben voor het eerste gekozen. We konden die gezinnen in 2021 niet ontmoeten, maar we kunnen veronderstellen dat alle normaal van toepassing zijnde beperkingen (beperkt bezoekrecht, vrijheid om de woning te verlaten, mogelijkheid voor de ambtenaren om de woning onverwacht te betreden enz.) werden opgeheven van zodra er geen reden voor detentie meer was.

Bovendien kan men aannemen dat het cijfer van 2021 ook beïnvloed is door de verzadiging op het einde van het jaar van het Fedasil-onthaalnetwerk voor asielzoekers. Gezinnen in de detentiecentra voor gezinnen wiens detentie tot een einde kwam zouden de keuze hebben gehad om in de centra te blijven. De centra werden zo gebruikt om het onthaalnetwerk niet verder onder druk te zetten.

Het feit dat gezinnen na hun detentie in de woningen zijn gebleven, is hoe dan ook problematisch om de duur van hun detentie te berekenen.

Medische problemen

13 (of 65%) van de 20 gezinnen die we hebben ontmoet, zegden ons dat ze medische problemen hadden. Die konden lichamelijk en/of psychologisch zijn.

Wat opviel is dat 1/4de van de moeders met zwaardere gynaecologische problemen te kampen had. Slapeloosheid, verminderde of geen eetlust, stress en angsten waren vaak benoemde psychologische klachten. Hoewel een administratieve detentiecentrum voor gezinnen geen gesloten gevangenis is, vertelde een gezin spontaan dat het wel het gevoel hadden dat het vastgehouden werden en dat het daardoor angst voor de terugkeer kreeg.

Het is van belang te melden dat al die problemen enkel werden aangekaart tijdens gesprekken met de personen die we ontmoeten. Onze bezoekers hebben geen medische opleiding en zijn niet in staat om het bestaan van bepaalde symptomen wel of niet te bevestigen of daaruit enig medisch besluit te trekken. We werken ook niet structureel samen met artsen die de gezondheidstoestand zouden kunnen beoordelen van de mensen die we ontmoeten.

Veel gezinnen maakten zich daarnaast ook zorgen over het psychologisch welzijn van hun kinderen. Slaapproblemen en/of angsten die in verband staan met wat ze meegemaakt hebben vóór hun detentie of met de situatie in het centrum zelf werden daarbij aangekaart. De manier en het moment waarop de arrestatie heeft plaatsgevonden bleek heel bepalend te zijn voor het verdere psychische welzijn van de kinderen.

Toegang tot onderwijs

We blijven zien dat veel kinderen die in de detentiecentra voor gezinnen verblijven, niet naar school gaan. 50% van de schoolplichtige kinderen van de gezinnen die we hebben ontmoet, gingen niet naar school en dat gold zowel voor het lager als voor het middelbaar onderwijs. De administratieve toestand van een kind of van zijn ouders zou, juridisch gezien, geen invloed mogen hebben op de mogelijkheid om naar school te gaan. In alle gezinnen wilden de kinderen (behalve 1 kindje) heel graag naar school en dat wilden de ouders ook altijd.

In 2021 was er maar één site – Zulte – waar alle kinderen boven de 12 jaar naar school gingen. Op de andere sites was dat niet systematisch het geval. In Zulte gaan alle kinderen naar school: zelfs de zeer jonge gaan naar de kleuterklas. Kinderen worden kort na hun aankomst ingeschreven en kunnen snel naar school gaan wat als zeer positief wordt ervaren door de ouders die we hebben ontmoet.

Kinderen van gezinnen die op het grondgebied worden aangehouden gaan vaak al naar school vóór ze naar een detentiecentrum voor gezinnen worden overgebracht. De verhuizing maakt het dan vaak moeilijk om naar dezelfde school te blijven gaan (door afstand en traject). De DVZ ziet verschillende redenen die scholing moeilijk maken: scholen staan niet altijd open voor het ontvangen van kinderen uit de detentiecentra omdat dit instabiliteit zou veroorzaken bij zowel de betrokken kinderen van het gezin als bij de andere kinderen in de klas; scholen zijn volzet waardoor het kind niet kan worden ingeschreven en andere scholen liggen te ver weg; er bestaat geen samenwerkingsverband met middelbare scholen in de buurt.

Ondanks de moeilijke, tijdelijke en onzekere situatie waar ze zich in bevinden, vinden ouders het in bijna alle gevallen belangrijk dat hun kinderen naar school kunnen gaan. Het is een moment om te kunnen spelen en bij te leren. Daar hechten de ouders veel belang aan. Wanneer kinderen lang moeten wachten of uiteindelijk niet naar school kunnen gaan tijdens het verblijf in de detentiecentra voor gezinnen zijn ouders, vooral die van asielzoekende gezinnen, heel bezorgd dat dit het verlies van een schooljaar tot gevolg zou hebben. Wanneer kinderen wel naar school gaan, vinden zij dit in alle gevallen heel fijn.

Getuigenis

"Onze situatie is slecht. Ik begrijp niet waarom ze ons hier zo lang vasthouden. Ik ben gewoon kwaad. Ik heb geen geld om voor mijn kinderen kleren te kopen en heb ook het recht niet om te werken. Mijn oudste kan niet naar school gaan. Het is nu maanden dat we hier zijn en ik weet nog steeds niet wat er met ons zal gebeuren. De dagen vliegen voorbij voor mij en mijn kinderen. Ze kunnen niets doen en zich niet normaal en gezond ontwikkelen in deze situatie."

Een alleenstaande moeder die sinds drie maanden in een detentiecentrum voor gezinnen verblijft